

2.2. Bendrovių reglamentavimo pokyčiai: ar atėjo startuolių aukso amžius?

Mykolo Romerio universiteto Teisės mokyklos

Privatinės teisės institutas

Prof. dr. Virginijus Bitė

E. paštas: virginijus.bite@mruni.eu

DOI: 10.13165/LT-22-01-14

Santrauka. Straipsnyje analizuojami 2022 m. lapkričio 17 d. priimti esminiai Akcinių bendrovių įstatymo pakeitimai, susiję su akcijų klasių liberalizavimu, bendrovės akcijų išpirkimo instituto įvedimu nebiržinėms bendrovėms, uždaryjū akcinių bendrovių minimalaus įstatinio kapitalo reikalavimo sumažinimu, dalyvavimo ir balsavimo visuotiniame akcininkų susirinkime elektroninių ryšių priemonėmis tvarkos detalizavimu, susijusių šalių sandorių tvirtinimo ir atskleidimo taisyklių tikslinimu. Daroma išvada, kad dauguma teisinio reglamentavimo pakeitimų rodo vis didėjančią startuolių teisės ir amerikietiškojo bendrovių teisės modelio įtaką. Po įstatymo pakeitimų padaugėjo teisinio tikrumo kai kuriais klausimais, tačiau galbūt ne visiškai dėl bendrovių steigėjų (dalyvių) savireguliacijos laisvės ribų nustatant akcijų suteikiamas teises. Į kai kuriuos klausimus atsakymus turės pateikti teismų praktika arba ateityje toliau bus tobulinamas teisinis reguliavimas. Įstatymų leidėjui pritrūko ir sisteminio požiūrio dėl mažųjų akcininkų pasitraukimo iš bendrovės galimybių reglamentavimo.

Reikšminiai žodžiai: startuolių teisinė aplinka, akcijų klasės, privilegijuotosios akcijos, privalomas akcijų išpirkimas, minimalaus įstatinio kapitalo reikalavimas, akcininkų dalyvavimas elektroninių ryšių priemonėmis.

Įvadas

2022 m. lapkričio 17 d. buvo priimti gana gausūs Lietuvos Respublikos juridinių akcinių bendrovių įstatymo (toliau – ABĮ)¹ pakeitimai (toliau – ABĮ pakeitimai)². Anot rengėjų³, tai paskatinusios priežastys buvo siekiai pagerinti verslo sąlygas, didinti Lietuvos, kaip verslui palankios jurisdikcijos, patrauklumą, panaikinant esamas reguliacinės aplinkos kliūtis ir sudarant palankias sąlygas steigti aukštą pridėtinę vertę kuriančias bendroves, galimybes joms veikti, taip pat pritraukti investicijas. Tikslas buvo ne tik pagerinti verslo aplinką sumažinant verslui tenkančią administracinę naštą, liberalizuoti esamą teisinį reguliavimą, plėtoti, tobulinti akcininkų dalyvavimo ir balsavimo visuotiniuose akcininkų susirinkimuose organizavimo elektroninių ryšių priemonėmis reglamentavimą, bet taip pat išspręsti praktikoje kylančias kitas problemas, susijusias su ABĮ taikymu. Iš įvardintų priežasčių ir tikslų galima daryti išvadą, kad pagrindiniai ABĮ pakeitimų „naudos gavėjai“ turėtų būti aukštą pridėtinę vertę kuriančios jaunos bendrovės (startuoliai) ir į jas investuojantys investuotojai (privataus kapitalo fondai, rizikos kapitalistai ir

1 Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymas, *Valstybės žinios*, 2000-07-31, Nr. 64-1914.

2 Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymo Nr. VIII-1835 2, 15, 17, 21, 26, 27, 28, 29, 30, 30-1, 32, 34, 37, 37-2, 40, 42, 45, 47, 47-1, 51, 56 ir 78 straipsnių, priedo pakeitimo ir Įstatymo papildymo 46-1 straipsniu įstatymas, TAR, 2022-11-29, Nr. 24190.

3 Aiškinamasis raštas dėl Akcinių bendrovių įstatymo Nr. VIII-1835 2, 15, 17, 21, 27, 28, 29, 30, 30(1), 32, 34, 37, 37(2), 40, 42, 45, 47, 47(1), 51 ir 78 straipsnių, priedo pakeitimo ir Įstatymo papildymo 46(1) straipsniu įstatymo projekto, LRS, 2022-06-22, 1 p.

pan.). Iš ABĮ pakeitimų projekto stadijoje vykusių diskusijų ir projekto svarstymo dokumentų galima spręsti, kad įvairios startuolių ir rizikos kapitalo asociacijos buvo ir pagrindinės pakeitimų iniciatorės, į kurių poreikius atsižvelgdama Ekonomikos ir inovacijų ministerija ir parengė ABĮ pakeitimų projektą, t. y. šiuo atveju suveikė teisėkūros metodas „iš apačios į viršų“. Tai atspindi ir kitose valstybėse pastebimas tendencijas, kad startuolių teisė (startuolių ir investuotojų poreikiai) keičia Europos įmonių teisės tradicijas⁴.

Galima teigti, kad esminiai ABĮ pakeitimais pateikti pokyčiai, kurie galbūt net galėtų būti pavadinti reformomis, buvo veiksmų su bendrovės akcijomis atlaisvinimas, visų pirma, akcijų klasių (privilegijuotųjų akcijų) reguliavimo ir akcijų apmokėjimo liberalizavimas ir kai kurie susiję pakeitimai (aiškus galimybės įstatuose panaikinti uždarosios akcinės bendrovės (toliau – UAB) akcininkų pirmumo teisę įsigyti parduodamas bendrovės akcijas nustatymas, konvertuojamųjų obligacijų taisyklių patikslinimas). Kita esminė naujovė – bendrovės akcijų išpirkimo (angl. *squeeze-out / sell-out*) instituto numatymas nebiržinėms bendrovėms.

Buvo atlikta ir kitų pakeitimų, kurie vis dėlto laikytini mažiau reikšmingais. UAB minimalaus įstatinio kapitalo reikalavimas buvo sumažintas nuo 2 500 Eur iki 1 000 Eur (esminis pakeitimas būtų buvęs, jeigu būtų išvis atsisakyta minimalaus įstatinio kapitalo reikalavimo UAB). Taip pat buvo patikslinta / detalizuota dalyvavimo ir balsavimo visuotiniame akcininkų susirinkime elektroninių ryšių priemonėmis tvarka, sandorių su susijusiomis šalimis, kurie sudaromi įprastinėmis rinkos sąlygomis verčiantis įprasta ūkine veikla, taisyklės.

Dauguma ABĮ pakeitimais pristatytų nuostatų įsigaliojo nuo 2022 m. lapkričio 30 d., išskyrus nuostatas dėl akcijų klasių liberalizavimo ir UAB minimalaus įstatinio kapitalo reikalavimo sumažinimo. Jų įsigaliojimas atidėtas iki 2023 m. gegužės 1 d.

Šio straipsnio tikslas – sistemiškai įvertinti 2022 m. lapkričio 17 d. priimtus ABĮ pakeitimus, jų poveikį Lietuvos bendrovių teisei. Šiame tyrime taikyti įvairūs moksliniai metodai. Pagrindinis – dokumentų analizės metodas. Taip pat taikyti apibendrinamasis, sisteminės analizės ir lyginamasis metodai.

2.2.1. Veiksmų su akcijomis liberalizavimas

2.2.1.1. Akcijų klasių (privilegijuotųjų akcijų) reguliavimo atlaisvinimas

Kaip minėta, vieni esminių pokyčių yra susiję su bendrovės akcijų klasių, konkrečiai – privilegijuotųjų akcijų – reguliavimo pastebimu atlaisvinimu. Atkreiptinas dėmesys į tai, kad kai kurios valstybės narės šiuo klausimu laikėsi arba vėliau perėjo prie liberalaus požiūrio, grįsto didesne sutarčių laisve įstatuose, o kitos yra konservatyvesnės. Pvz., Prancūzija, Airija, Italija, Nyderlandai, Belgija ir Šiaurės šalys ėjo liberaliu keliu: šiose jurisdikcijose buvo įdiegta galimybė įmonėms išleisti akcijas su specialiomis teisėmis, iš esmės, „bet kokios rūšies“. O Austrija, Vokietija, Lenkija, Portugalija, Rumunija ėjo konservatyvesniu keliu, kai bendrovių įstatymai pripažįsta tik dviejų tipų akcijas: „įprastas“ (paprastąsias) ir „privilegijuotąsias“ (paprastai su pirmumo teisėmis į dividendus ir be balso teisės, bent atvirosioms bendrovėms draudžiant daugiabalsių akcijų išleidimą)⁵. Tiesa, pvz., Vokietijoje jau taip pat prasidėjo diskusijos dėl leidimo atvirosioms

4 Paolo Giudici, Peter Agstner ir Antonio Capizzi, „The Corporate Design of Investments in Startups: A European Experience”. *European Business Organization Law Review* 23 (2022): 787, <https://doi.org/10.1007/s40804-022-00265-z>.

5 Andrea Vicari, *European Company Law* (Berlin, Boston: De Gruyter, 2021), 113.

bendrovėms išleisti daugiabalses akcijas⁶. Doktrinoje pažymima, kad pastarosios akcijų klasių reglamentavimo liberalizavimo tendencijos rodo ėjimą į amerikietišką bendrovių teisės modelį su didesnės laisvės bendrovių įstatams suteikimu, galimai dėl JAV bendrovių teisės modelio prestižo ir JAV investuotojų didelės įtakos Europos biržinėse bendrovėse⁷.

Panašu, kad ABĮ pakeitimų rengėjai taip pat pasirinko liberalaus bendrovių akcijų klasių reguliavimo kelią, kuris, anot jų, vyrauja daugumoje pažangių valstybių. Jie tikėjosi, kad siūlomi ABĮ pakeitimai reikšmingai paveiks startuolių investicijų pritraukimą ir vystymąsi, Lietuvos kaip verslo vystymui palankios jurisdikcijos pasirinkimą⁸. Taip rizikos kapitalo investuotojams būtų suteiktos lankstesnės galimybės finansuoti startuolius, galbūt net paskatintų startuolius rinktis akcinės bendrovės (toliau – AB) formą ir eiti į reguliuojamą vertybinių popierių rinką. Doktrinoje nurodoma, kad rizikos kapitalistai paprastai nori turėti privilegijuotąsias, o ne paprastąsias akcijas, kad būtų geriau apsaugoti nei įmonių steigėjai ir darbuotojai įmonės nemokumo atveju⁹.

Pabrėžtina, kad privilegijuotųjų akcijų institutas Lietuvoje egzistuoja nuo pat pirmojo ABĮ¹⁰ įsigaliojimo 1990 m., tačiau buvo retai taikomas praktikoje galimai dėl teisinių suvaržymų ir neapibrėžtumo. Pagal iš Registrų registro gautus duomenis¹¹ daugiausia per vienerius metus naujai išleidusių privilegijuotąsias akcijas bendrovių buvo 1995 m. (74 UAB ir 11 AB) ir 2004 m. (48 UAB ir 24 AB). Nuo 2006 m., išskyrus 2015 m. (14 UAB), naujai išleidusių privilegijuotąsias akcijas bendrovių skaičius per metus neviršijo 10 (pvz., 2022 m. – tik 1 UAB). 2012–2022 m. laikotarpiu populiariausios buvo vardinės privilegijuotosios su kaupiamuoju dividendu be balso teisės akcijos. Antra pagal populiarumą privilegijuotųjų akcijų kategorija buvo vardinės privilegijuotosios su nekaupiamuoju dividendu be balso teisės akcijos. Privilegijuotųjų akcijų su balso teise ir akcijų su kaupiamuoju dividendu populiarumas buvo daug kartų mažesnis. Palyginti, 2022 m. ketvirto ketvirčio pabaigoje buvo neišregistruotų 129 023 UAB ir 272 AB. Tokie privilegijuotąsias akcijas išleidusių bendrovių skaičiai išties yra maži.

Atkreiptinas dėmesys į tai, kad ir po ABĮ pakeitimų privilegijuotųjų akcijų klausimai išlieka reguliuojami vienodai tiek AB, tiek UAB, skirtingai nuo, pvz., kaimyninių valstybių (Latvijos ir Estijos), kur akcijų klasių reguliavimas uždaroje bendrovėse yra lakoniškas, numatant tik bendrą galimybę tokiose bendrovėse išleisti akcijų klases, o jų suteikiamas teises apibrėžti bendrovių įstatuose¹², o atvirųjų bendrovių akcijų klasės reguliuojamos griežčiau, nesuteikiant joms balsavimo teisės, išskyrus tam tikrus įstatyme numatytus atvejus¹³. Kita vertus, neatmestina tikimybė, kad vėliau iškils poreikis ir Lietuvoje numatyti tam tikrus apribojimus dėl AB privilegijuotų akcijų, galbūt tik biržinių AB atžvilgiu.

Privilegijuotųjų akcijų klasių įvairovės išplėtimas lemia Registrų centro tvarkomų

6 Žr., pvz., „Corporate Law Changes planned by the New German Government”, Lexology, <https://www.lexology.com/library/detail.aspx?g=22d72fd5-2d33-44f4-ba9b-98a88b0979ed>.

7 Pierre-Henri Conac, „The New French Preferred Shares: Moving Towards a More Liberal Approach“, *European Company and Financial Law Review* 2, 4 (2005): 489, 491, 510.

8 „Aiškinamasis raštas“, *supra note*, 3: 4 p.

9 Conac, *supra note*, 7: 492.

10 Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymas, *Lietuvos aidas*, 1990-08-10, Nr. 57-0.

11 Registrų centro duomenys, 2023-01-23.

12 „Latvijos Respublikos komercinis kodeksas“, LIKUMI, <https://likumi.lv/ta/id/5490-komerclikums>, 186¹ str. 1 d.; „Estijos Respublikos komercinis kodeksas“, Riigi Teataja, <https://www.riigiteataja.ee/en/eli/ee/Riigikogu/act/509012023001/consolide>, 148 str. 3 d.

13 Latvijos Komercinio kodekso 232 str. 1–3 d.; Estijos Komercinio kodekso 237 str. 1, 3 d. Vienas iš galimų tokio skirtingo požiūrio paaiškinimų galėtų būti tas, kad tiek Latvija, tiek Estija yra pasirinkusios vokiškąjį ribotos atsakomybės bendrovių modelį, kai tokių bendrovių kapitalą sudaro ne akcijos (Latvijos *AS – akcija*, Estijos *AS – aktsia*), bet dalys (Latvijos *SIA – dala*, Estijos *OÜ – osa*), o Lietuvoje UAB yra akcinio kapitalo bendrovė, kaip ir AB.

Juridinių asmenų registro ir Juridinių asmenų dalyvių informacinės sistemos programinių priemonių pakeitimus, tad atitinkamų pakeitimų įsigaliojimas atidėtas iki 2023-05-01.

2.2.1.1.1. Privilegijuotųjų akcijų dalies kapitale ribos padidinimas

ABĮ pakeitimais buvo pakeistas maksimalios privilegijuotųjų akcijų dalies bendrovių įstatiniame kapitale reguliavimas ir ta riba nuo 2023-05-01 yra gana žymiai didinama. Iki šiol privilegijuotosios akcijos galėjo sudaryti ne didesnę kaip 1/3 įstatinio kapitalo dalį.

Šio pakeitimo būtinumas buvo argumentuojamas tuo, kad siekiant pritraukti investicijų jaunam, aukštą pridėtinę vertę kuriančiam verslui neretai leidžiamos būtent privilegijuotosios akcijos ar akcijos, suteikiančios specialiąsias teises atskiriems investuotojams pritraukti, todėl ypač griežtas tokių akcijų dalies kapitale ribojimas yra perteklinis¹⁴. Tiesa, ABĮ pakeitimų rengėjai pripažino¹⁵, kad užsienio šalių praktikoje yra įvairių pavyzdžių – nuo visiškai laisvo reglamentavimo, kai jokie ribojimai nėra taikomi (Austrija, Danija, Belgija), iki reglamentavimo, kai Europos Sąjungos (toliau – ES) valstybių narių teisiniu reguliavimu įtvirtinami ribojimai, susiję su privilegijuotųjų akcijų, nesuteikiančių balso teisės skaičiumi (Prancūzija – 25 proc., Vokietija, Slovėnija, Liuksemburgas – 50 proc., Čekija – 90 proc., Suomijoje bent viena privilegijuotoji akcija turi būti su balso teise), o Nyderlanduose ir Švedijoje galimybė išleisti privilegijuotąsias akcijas be balso teisės iš viso nėra įtvirtinta. Žvelgiant į artimiausias kaimynes galima paminėti, kad Latvijoje ribojimų dėl kapitalo dalies, kurią gali sudaryti privilegijuotosios akcijos, nėra, o Estijoje yra 1/3 kapitalo dalies ribojimas, tačiau tik atvirosiose bendrovėse (AS)¹⁶.

ABĮ pakeitimų projekto svarstymo metu šis pakeitimas sulaukė gana aktyvių diskusijų. Pradiniame ABĮ pakeitimų projekte buvo įrašyta tokia formuluotė: „privilegijuotosios akcijos gali sudaryti mažiau kaip 1/2 įstatinio kapitalo dalies“¹⁷. Viena vertus, Lietuvos startuolius ir privatus, taip pat rizikos kapitalo įmones vienijančios asociacijos tokią formuluotę laikė tik imituojančia privilegijuotųjų akcijų klasių instituto plėtrą ir nesuteikiančia tinkamo pagreičio Lietuvos įmonių teisei ir siūlė visiškai neriboti privilegijuotųjų akcijų proporcijos kapitale. Kita vertus, atsirado kai kurių Seimo narių siūlymų palikti galiojančią 1/3 ribą argumentuojant, kad ribos padidinimas gali paskatinti ir nemažai piktnaudžiavimų, nes privilegijos suteikiamos kitų akcininkų teisių sąskaita¹⁸. Galiausiai, atkreipus dėmesį į tai, kad tose valstybėse narėse, kuriose taikomi ribojimai, ribojama tik privilegijuotųjų akcijų be balso teisės dalis bendrovės kapitale¹⁹, buvo priimtas, galima sakyti, kompromisinis variantas, kad privilegijuotosios akcijos be balso teisės negali sudaryti daugiau kaip 1/2 įstatinio kapitalo dalies.

2.2.1.1.2. Akcijų klasių suteikiamų teisių reglamentavimas

Remiantis ABĮ 3 str. 2 d. ir 40 str. 3–4 d. nuostatomis, akcijų klases galima būtų api-

14 Aiškinamasis raštas“, *supra note*, 3: 4 p.

15 *Ibid.*

16 Estijos Komercinio kodekso 237 str. 2 d.

17 Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymo Nr. VIII-1835 2, 15, 17, 21, 27, 28, 29, 30, 301, 32, 34, 37, 37², 40, 42, 45, 47, 47¹, 51 ir 78 straipsnių, priedo pakeitimo ir įstatymo papildymo 46¹ straipsniu įstatymo projektas, LRS, 2021-12-17, Nr. 2021-12-17.

18 Pasiūlymas dėl Akcinių bendrovių įstatymo Nr. VIII-1835 2, 15, 17, 21, 26, 27, 28, 29, 30, 30(1), 32, 34, 37, 37(2), 40, 42, 45, 47, 47(1), 51, 56 ir 78 straipsnių, priedo pakeitimo ir įstatymo papildymo 46(1) straipsniu įstatymo projekto, LRS, 2022-11-07.

19 Teisės doktrinoje toks ribojimas, ypač biržinėms bendrovėms, aiškinamas siekiu teisiškai neatskirti bendrovių nuosavybės ir kontrolės, kad nesusidarytų situacijos, kai mažąją dalį akcijų turintys akcininkai kontroliuotų bendrovę (žr. Conac, *supra note*, 7: 503-504).

brėžti kaip bendrovės įstatuose nurodytas akcijų grupes, jų savininkams suteikiančias tam tikrą konkrečioje klasėje vienodų teisių (ir pareigų²⁰) derinį. Iki 2023-04-30 galiojančioje ABĮ 42 str. 7 d. normoje yra nurodoma, kad privilegijuotosios akcijos gali būti su kaupiamuoju arba su nekaupiamuoju dividendu, su balso teise ar be balso teisės. Ir nors pats ABĮ laikytinas dispozityvaus pobūdžio teisės aktu, praktikoje egzistavo įsitikinimas, kad bendrovė gali išleisti tik minėtų keturių klasių privilegijuotąsias akcijas ir teisinis reguliavimas neleidžia išleisti kitos apimties teises suteikiančias privilegijuotąsias akcijas. Net Registrų centro tvarkomo Juridinių asmenų registro sistemoje esantis akcijų klasių klasifikatorius numatė tik keturias privilegijuotųjų akcijų opcijas, atitinkančias išvardintas ABĮ 42 str. 7 d. Taip, anot Registrų centro atstovų, buvo užtikrinama loginė kontrolė, ar visų klasių akcijų skaičiaus ir jų nominalios vertės sandaugų suma sudaro įstatinio kapitalo dydį²¹.

ABĮ pakeitimais buvo liberalizuotas privilegijuotųjų akcijų institutas ir nuo 2023-05-01 bendrovės (tiek AB, tiek ir UAB) galės išleisti ir kitokias pagal suteikiamas teises privilegijuotąsias akcijas, jeigu tokia galimybė yra numatyta bendrovės įstatuose²². Tačiau gali būti keliamas klausimas, kokios bus bendrovių steigėjų (dalyvių) savireguliacijos laisvės ribos, t. y. kokias teises suteikiančias privilegijuotąsias akcijas jos galės išleisti.

Paminėtina, kad privilegijuotųjų akcijų suteikiamų teisių spektras priklausys nuo nacionalinio reguliavimo. Doktrinoje nurodoma, kad tokių akcijų suteikiamos teisės gali būti *finansinės*, *balsavimo*, *administracinės*, jos gali būti nuolatinės arba laikinos²³.

Finansinės teisės gali apimti teises į „pageidaujamus“, „progresuojančius“, kaupiamuosius ir nekaupiamuosius arba „mažėjančius“ dividendus (didesniu ar mažesniu mastu paskirstomus pagal bendrovės pelną / nuostolius), „lojalumo“ dividendus (rezervuojamus tam tikrą laikotarpį išlaikomoms akcijoms), teises į tam tikros įmonės dalies (pvz., filialo ar kito padalinio) pelną (vadinamosios „susietos akcijos“ (angl. *tracking stocks*), pirmumo teises į pajamas įmonės pardavimo, likvidavimo ar reorganizavimo atveju, teises konvertuoti privilegijuotąsias akcijas į paprastąsias akcijas, teises į likviduojamos bendrovės turto dalį (nedalyvaujančios arba dalyvaujančios „likvidavimo“ privilegijuotosios akcijos) ir kt.

Balsavimo teisės, nors dažnai privilegijuotosioms akcijoms ir nesuteikiamos arba ribojamos, tai kompensuojant papildomomis (pirmenybinėmis) finansinėmis teisėmis, gali apimti teisę balsuoti tik dėl svarbiausių sandorių ir veiksmų su bendrove (pvz., reorganizavimo, verslo pardavimo, pagrindinės įmonės veiklos keitimo, kapitalo didinimo, mažinimo, naujų akcijų klasių išleidimo ir pan.), arba apimti ir (arba tik) „paprastus“ (kvalifikuotos daugumos nereikalaujančius) sprendimus (valdymo organų narių skyrimą (nominavimo teises), finansinių ataskaitų tvirtinimą ir pan.), arba balsavimo teisės privilegijuotųjų akcijų savininkams gali atsirasti esant tam tikroms sąlygoms (pvz., esant bendrovės nuostoliams, tam tikrą laiką neišmokant dividendų ir kt.). Balsavimo teisė gali būti panaikinta (dažniausiai biržinėse bendrovėse), sustabdyta (ir atsinaujinanti esant tam tikroms sąlygoms), išlaikoma, padidinta arba pritaikyta specifiniams investuotojų poreikiams²⁴.

Administracinės teisės paprastai siejamos su teise gauti vienokią ar kitokią informaciją

20 Tokią išvadą galima daryti iš ABĮ 3 str. 2 d. frazės „tos pačios klasės akcijų savininkai turi vienodas teises ir pareigas“. Pvz., Vokietijoje teismų praktikoje ir doktrinoje taip pat nurodoma, kad akcijos, numatančios tas pačias pareigas, taip pat sudaro klasę (žr. Andreas Cahn ir Donald C. Donald, *Comparative company law: text and cases on the laws governing corporations in Germany, the UK and the USA*, 2nd ed. (Cambridge; New York (N.Y.): Cambridge University Press, 2018), 315.

21 Valstybės įmonės Registrų centro 2022-01-17 raštas.

22 ABĮ 42 str. 8 d. (redakcija nuo 2023-05-01).

23 Žr. plačiau Vicari, *supra note*, 5: 114; Conac, *supra note*, 7: 494–500.

24 *Ibid*, 496-499.

(dažniausiai – finansinę) apie bendrovę, turėti tam tikrą vietų skaičių ir deleguoti asmenis į bendrovės valdymo ir (arba) kontrolės organus, teise reikalauti paskirti bendrovės audita ir kt.

Kai kurių valstybių įstatymai²⁵ taip pat reglamentuoja kitą konkrečią klasę – „išperkamas akcijas“ (angl. *redeemable shares*), kurios gali būti išpirktos bet kada arba per įstatuose nurodytą terminą²⁶.

Kita vertus, privilegijuotosios akcijos, nepaisant jų pavadinimo, gali ir nesuteikti jokio pranašumo (privilegijų) jų savininkams. Pvz., teoriškai gali būti išleidžiamos privilegijuotosios akcijos be balso teisės ir su sumažintais dividendais. Todėl kai kurie mokslininkai²⁷ nurodo, kad specifinių akcijų (angl. *specific shares*) terminas būtų buvęs tinkamesnis įvardinti tokio pobūdžio akcijas, suteikiančias jų savininkams skirtingą teisinį statusą nei paprastosios akcijos.

ABĮ pakeitimais sudaroma galimybė nuo 2023-05-01 pačioms bendrovėms įstatuose nustatyti privilegijuotųjų akcijų dividendo apskaičiavimo tvarką²⁸. Tai aktualu startuoliams, kurie investuotojams galės pasiūlyti įvairesnes mokėtinų dividendų apskaičiavimo formules pagal pritrauktos investicijos dydį, konkretų investuotojo statusą, pageidavimus ir kt. Tiesa, lieka atviras klausimas, koks šios naujos normos santykis su ABĮ 60 str. 1 d. numatyta ir ABĮ pakeitimais nekeista taisykle, kad dividendas yra akcininkui paskirta pelno dalis, proporcinga jam nuosavybės teise priklausančių akcijų nominaliai vertei. Pačios privilegijuotosios akcijos iki šiol galėjo ir toliau galės būti išleidžiamos skirtingų nominalių verčių²⁹.

Vertinant galimas bendrovių savireguliacijos laisvės ribas reikėtų atkreipti dėmesį į bendrąsias ABĮ 15 str. 1 d. 7 p. ir 16 str. 2 d. nuostatas, pagal kurias bendrovės įstatuose gali būti nustatomos tik kitos neturtinės teisės, o turtinės negali būti nustatomos kitokios negu įstatymuose. Taigi darytina išvada, kad ir po 2023-05-01 bendrovės negalės išleisti privilegijuotųjų akcijų, suteikiančių kitokių negu ABĮ (visų pirma – ABĮ 15 str.) numatytų turtinių teisių. Nors privilegijuotąsias akcijas reglamentuojančiame ABĮ 42 straipsnyje iš esmės kalbama tik apie vieną turtinę teisę – teisę į dividendą, tačiau manytina, kad bendrovės galės išleisti privilegijuotąsias akcijas, suteikiančias pirmenybę ir kitų ABĮ numatytų akcininkų turtinių teisių atžvilgiu. Pvz., ABĮ 73 str. 13 d. jau dabar numatyta, kad jei bendrovės akcijos suteikia nevienodas teises, dalijant likviduojamos bendrovės turtą į jas turi būti atsižvelgta. Tai reiškia, kad privilegijuotosios akcijos gali suteikti jų savininkams pirmenybės teisę (ar teisę į didesnę dalį) ir dalijant likviduojamos bendrovės turtą.

Tačiau atsakymus į kai kuriuos klausimus turės pateikti teismų praktika. Iki šiol, tikriausiai dėl minėto labai menko privilegijuotųjų akcijų naudojimo praktikoje, buvo tik dvi Lietuvos Aukščiausiojo Teismo (toliau – LAT) bylos, kuriose buvo nagrinėjami su privilegijuotomis akcijomis susiję klausimai: dėl kitų akcininkų įpareigojimo supirkti ieškovų turimas AB privilegijuotąsias vardines akcijas su kaupiamuoju dividendu be balsavimo teisės³⁰ ir dėl momento,

25 Pvz., „Prancūzijos Respublikos komercinis kodeksas“, Legifrance, https://www.legifrance.gouv.fr/codes/texte_lc/LEGITEXT000005634379/, 228-12 str.; „Airijos Respublikos bendrovių aktas“, eISB, <https://www.irish-statutebook.ie/eli/2014/act/38/enacted/en/html>, 66 str.; „Ispanijos kapitalo bendrovių įstatymas“, MJUSTICIA, https://www.mjusticia.gob.es/es/AreaTematica/DocumentacionPublicaciones/Documents/Corporate_Enterprises_Act_2015_-_Ley_de_Sociedades_de_Capital.PDF, 500 str. (tik biržinėse atvirose bendrovėse) ir kt.

26 Vicari, *supra note*, 5: 114.

27 A. Viandier, “Les actions de préférence”, JCP ed. E, n° 40, 30 September 2004. n° 8 to 10. Iš Conac, *supra note*, 7: 490.

28 ABĮ 42 str. 7 d. (redakcija nuo 2023-05-01).

29 Nors ABĮ pakeitimų projekto svarstymo metu Lietuvos Respublikos teisingumo ministerija siūlė apsvarstyti galimybę nustatyti, kad įstatuose galėtų būti numatytos kitokios pagal suteikiamas teises privilegijuotosios akcijos, tačiau jos galėtų būti tik vienos nominalios vertės, taip, anot ministerijos, Registre galėtų būti užtikrinta tinkama įstatinio kapitalo loginė kontrolė. Tačiau šis pasiūlymas nebuvo priimtas.

30 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2011 m. sausio 28 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-38/2011.

nuo kada privilegijuotos vardinės akcijos įgijo balso teisę³¹. Jeigu aptariamais ABĮ pakeitimais įgyvendintas privilegijuotųjų akcijų reglamentavimo liberalizavimas tikrai paskatins daug platesnį privilegijuotųjų akcijų instituto naudojimą, tikėtina, kad ateityje bus daugiau su tuo susijusių bylų, kuriose bus pateikiami svarbūs teismų praktikos išaiškinimai. Lietuvos teismams gali tekti spręsti tuos pačius klausimus, kurie jau buvo spręsti kai kurių valstybių narių teismų praktikoje ar diskutuoti teisės doktrinoje, galbūt atsižvelgiant ir į tų valstybių patirtį, taip pat ieškant atsakymų bendruosiuose principuose. Vienas iš tokių pavyzdžių, sukėlusių ir tebekeliančių diskusijų užsienio teisės doktrinoje, galėtų būti vadinamosios „liūto sąlygos“ (angl. *leonine clause*)³² leisti- numas arba neleisti- numas, t. y. klausimas, ar, pvz., likvidavimo pirmenybės privilegijuotųjų akcijų sąlygos yra leistinas „nukrypimas“ nuo tradicinės akcininkų paradigmos, ar rizikos kapitalo investuotojas, nuo pat pradžių turintis teisę susigrąžinti visą atliktą investiciją, netampa panašus į kreditorių ir pan.³³

Atkreiptinas dėmesys į ABĮ 14 str. 1 d. numatytą bendrą principą, kad ABĮ ir kitų įstatymų nustatytos akcininkų turtinės ir neturtinės teisės negali būti apribotos, išskyrus įstatymų nustatytais atvejais. Į šį principą teismai turėtų atsižvelgti vertindami, ar konkrečios akcijų klasių suteikiamas teisės apibrėžiančios bendrovės įstatų nuostatos yra teisėtos. Pvz., įstatymas aiškiai numato privilegijuotųjų akcijų be balso teisės galimybę, tačiau nenumato akcininko teisės į dividendus visiško atšaukimo, išskyrus atvejį, jeigu akcija ne visiškai apmokėta ir apmokėjimo terminas yra pasibaigęs (ABĮ 60 str. 4 d.).

Apskritai šiame kontekste nereikia pamiršti ir akcininkų lygybės (vienodo požiūrio į akcininkus) principo, įtvirtinto ES kodifikuotos direktyvos³⁴ 85 straipsnyje, o Lietuvoje – ABĮ 3 str. 2 d., ir numatančio, kad esant toms pačioms aplinkybėms visi tos pačios klasės akcijų savininkai turi vienodas teises ir pareigas. Kitaip tariant, skirtingos teisės gali būti siejamos tik su akcijomis (akcijų klase), bet ne su konkrečiu akcininku ar akcininkais. Čia paminėtinas 2007-12-14 Nyderlandų Aukščiausiojo Teismo sprendimas vadinamojoje *DSM* byloje, kurioje buvo sprendžiamas „lojalumo dividendų“ galimumo klausimas. Nyderlandų biržinė bendrovė DMS paskelbė savo planus mokėti 30 proc. padidintus dividendus akcininkams, ne mažiau kaip trejus metus išlaikiusiems akcijas. Atsižvelgdamas į minėtą akcininkų lygybės principą ir ES Teisingumo Teismo (toliau – ESTT) jurisprudenciją dėl „proporcingumo“ ir „subsidiarumo“ principų, Nyderlandų Aukščiausiasis Teismas, nepritardamas žemesnės instancijos teismų pozicijai, konstatavo, kad toks nevienodas akcininkų vertinimas gali būti leistinas, jei yra pagrįstų ir objektyvių pateisinių, ir bendrovė įrodo, kad yra tikras poreikis įvesti lojalumo dividendą, kad dividendai yra tinkama priemonė pasiekti bendrovės nurodytą tikslą ir buvo būtina įdiegti tokią schemą šiems tikslams pasiekti, ir kad nebuvo kitų nediskriminacinių priemonių pasirinkimo galimybių. Tiesa, Nyderlanduose doktrinos atstovų nuomonės šiuo klausimu buvo skirtingos³⁵.

31 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2006 m. lapkričio 20 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-592/2006.

32 Pavadinimas kilo iš Ezopo pasakėčios apie liūtą, lapę ir asilą, ir panašaus siužeto Romos poeto Fedro (*Phaedrus*) pasakėčios apie liūtą, karvę, avį ir ožką; liūtas, pasinaudodamas savo galia, pasiėmė visas sąjungoje su kitais gyvūnais bendrai sumedžiotą laimikio dalis (žr., pvz., Johan J Henning, „Perspectives on the Influence of the ‘Societas Leonina’ on the Law of Partnership“, *Journal of Contemporary Roman-Dutch Law* 76 (2013): 160, <https://ssrn.com/abstract=2363891>). Ši taisyklė prieš pelno atėmimą yra įtvirtinta daugelyje Europos civilinių kodeksų. Lietuvos Respublikos civiliniame kodekse ją galima rasti, pvz., pelno paskirstymą jungtinėje veikloje (partnerystėje) reglamentuojančioje 6.976 str. 2 d., kuri numato, kad susitarimas nušalinti kurį nors iš partnerių, skirstant pelną, negalioja.

33 Žr. plačiau diskusiją šiuo klausimu: Vicari, *supra note*, 5: 115; Giudici ir kt., *supra note*, 4: 809.

34 2017 m. birželio 14 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva (ES) 2017/1132 dėl tam tikrų bendrovių teisės aspektų (kodifikuota redakcija), *OJ L* 169 (2017): 46–127.

35 Plačiau apie bylą ir jos vertinimus žr. M. L. (Loes) Lennarts ir M. S. Koppert-Van Beek, „Loyalty Dividend and the EC Principle of Equal Treatment of Shareholders“, *European Company Law* 5, 4 (2008): 173–180.

Diskutuojama ir kitais klausimais. Pvz., keliama idėja, kad specialiųjų teisių skirti direktorius į valdymo organus suteikimas neturėtų pasiekti ribos, kad būtų visiškai paneigtas pagrindinis bendrovės valdymo modelis, pagal kurį dauguma direktorių turi būti nominuoti daugumos akcininkų (arba stebėtojų tarybos dvipakopėje sistemoje)³⁶. Teisės doktrinoje minimas ir draudimas privilegijuotųjų akcijų savininkams numatyti veto teisę priimant sprendimus kolegialiuose bendrovės valdymo organuose, dėl kurio buvo išsakytos įvairios pozicijos. Nurodoma, kad taip būtų panaikintas tokiems organams būdingas kolegialumas, taip pat tai galėtų prieštarauti teisi- niam akcininkų ir vadovų galių pasidalijimui atvirojoje bendrovėje³⁷. Kaip leistina alternatyva nurodoma valdymo organo sprendimams būtinos balsų daugumos padidinimas, bent jau tam tikrais privilegijuotiems akcininkams jautriais sprendimais (pvz., dėl turto pardavimo), taip netiesiogiai suteikiant tam tikrą kontrolę privilegijuotųjų akcininkų atstovams valdymo organe³⁸.

Kontroversiškas klausimas Europoje yra daugiabalsių akcijų (angl. *multiple voting shares*) klausimas, t. y. kai nukrypstama nuo „viena akcija – vienas balsas“ principo ir išleistos akcijos gali suteikti daugiau negu po vieną balsą. Daugiabalsių akcijų sistema buvo įdiegta daugelyje ES valstybių narių (Nyderlanduose, Belgijoje, Čekijoje, Danijoje, Prancūzijoje, Vengrijoje, Švedijoje, Italijoje ir kt.), tačiau kitose jos draudžiamos, tai tiesiogiai nurodant įstatymuose (Vokietijos akcinių bendrovių įstatymo 12 str. 2 d., Ispanijos kapitalo bendrovių įstatymo 188 str.)³⁹. Nors teisės doktrinoje buvo išsakoma nuogaštavimų, kad šiuo metu daugelyje Europos valstybių suteikiama didelė laisvė išleisti akcijas su neproporcingomis balsavimo teisėmis (ypač kraštutiniais atvejais) ateityje, bent jau tam tikrais aspektais, gali patekti po ESTT jurisprudencijos patikrinimu, kaip galimai leidžianti vidaus įmonėms palankias schemas, trukdanti investuotojų laisvei vykdyti tarpvalstybinius sandorius ir taip pažeidžianti ES Veikimo Sutarties 56 straipsnį dėl laisvo kapitalo judėjimo⁴⁰, tačiau galimai liberalesnio požiūrio šioje srityje įsivyravimą rodo ir 2022 m. pabaigoje Europos Komisijos pateiktas pasiūlymas dėl direktyvos dėl daugiabalsių akcijų struktūrų bendrovėse, kurios siekia įtraukti savo akcijas į prekybos sąrašą MVĮ augimo rinkoje⁴¹.

Atkreiptinas dėmesys į tai, kad Lietuvoje ir iki šiol bendrovėse faktiškai galėjo būti akcijos, suteikiančios daugiau negu vieną balsą. Atsižvelgiant į ABĮ 42 str. 1 d. nuostatą, numatančią vienodos nominalios vertės reikalavimą tik paprastosioms akcijoms, ir į ABĮ 17 str. 2 d. aprašytą balsų apskaičiavimo formulę, kai bendrovėje yra skirtingos nominalios vertės akcijų, darytina išvada, kad bendrovėje gali būti išleistos didesnės nominalios vertės privilegijuotosios akcijos su balso teise, kurios visuotiniuose akcininkų susirinkimuose atitinkamai suteiks ir didesnes balsavimo teises. Nuo 2023-05-01 įsigaliosiančioje ABĮ 17 str. 3 d. formuluoje nurodoma, kad privilegijuotųjų akcijų suteikiamos balsavimo teisės nustatomos bendrovės įstatuose. Taigi, yra pagrindo manyti, kad nesant ABĮ aiškaus ir konkretaus draudimo dėl daugiabalsių akcijų išleidimo, bendrovės galės išleisti ir nebūtinai didesnės nominalios vertės daugiabalses privilegijuotąsias akcijas.

Kita vertus, dėl minėto bendrojo principo, kad skirtingos teisės gali būti siejamos tik su akcijomis, bet ne su konkrečiais akcininkais, ir ABĮ pakeitimais neįvedus konkrečių tai leidžiančių nuostatų darytina išvada, kad ir po šios reformos Lietuvoje bendrovės negalės išleisti vadinamųjų „lojalumo akcijų“, t. y. suteikiančių padidintas balsavimo ar kitas teises akcininkams,

36 Vicari, *supra note*, 5: 116.

37 Conac, *supra note*, 7: 498–499.

38 *Ibid*, 499.

39 Vicari, *supra note*, 5: 112–113.

40 *Ibid*, 116–117.

41 “Proposal for a Directive of the European Parliament and of the Council on Multiple-vote share structures in companies that seek the admission to trading of their shares on an SME growth market. COM/2022/761 final”, EUR-Lex, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52022PC0761>.

išlaikiusiems akcijas nuosavybėje tam tikrą terminą (pvz., dvejus metus). Tokios akcijos žinomos kai kuriose valstybėse narėse, bet ten tokia galimybė yra aiškiai įtvirtinta įstatymuose (pvz., Prancūzijos komercinio kodekso L225-123 str., Belgijos bendrovių įstatymo 253 str., Italijos įstatyminio dekreto 58/1998 127⁵ str.).

ABĮ pakeitimais laisvinamos galimybės bendrovėms operatyviai reaguoti į kylančius investuotojų poreikius ir keisti privilegijuotųjų akcijų suteikiamų teisių „paketus“ – konvertuoti privilegijuotąsias akcijas. Rizikos kapitalo praktikoje, ypač JAV, konvertuojamų privilegijuotųjų akcijų išleidimas yra viena populiariausių priemonių, leidžiančių operatyviai reaguoti į interesų konfliktus ir agentavimo išlaidas, būdingas rizikos kapitalo įmonėms, ypač pasitraukimo metu (pvz., kai investuotojai parduoda turimas akcijas bendrovei išeinant į biržą), taip pat kuriuo metu padidinti dalyvavimą bendrovės valdyme konvertuojant turimas privilegijuotąsias akcijas į paprastąsias⁴². Nuo 2023-05-01 atsiranda galimybė privilegijuotąsias akcijas konvertuoti ne tik į paprastąsias bendrovės akcijas, bet ir į kitos klasės privilegijuotąsias akcijas⁴³, vietoje šiuo metu galiojančio reikalavimo iš pradžių jas konvertuoti į paprastąsias akcijas ir papildomo sprendimo išleisti kitos klasės privilegijuotąsias akcijas⁴⁴. Taip pat įtvirtinta supaprastinta bendrovės įstatų keitimo tvarka, kai bendrovės valdymo organai galės atitinkamai pakeisti akcijų skaičių ir (ar) nominalią vertę ir pateikti pakeistus bendrovės įstatus juridinių asmenų registro tvarkytojui.

2.2.1.1.3. Galimos akcijų klasių reglamentavimo tobulinimo kryptys

Nors pati akcijų klasių reglamentavimo liberalizavimo idėja yra sveikintina, tačiau galima daryti prielaidą, kad padarytas tik pirmas žingsnis, o reglamentavimas ateityje dar bus tobulinamas atsižvelgiant į atnaujintų normų taikymo metu kilusius neaiškumus, spragas, taip pat teismų praktikoje formuojamus išaiškinimus dėl naujų taisyklių. Negalima teigti, kad jau sukurtas nuoseklus, susistemintas ir visapusiškas akcijų klasių reglamentavimas. Žemiau pateiksime tik keletą pavyzdžių, kuriomis kryptimis tas reglamentavimas ateityje gali būti apsvarstomas iš naujo ir tobulinamas.

Visų pirma, gali kilti poreikis vis dėlto numatyti skirtingą privilegijuotųjų akcijų reglamentavimą UAB ir AB arba bent jau biržinėms AB, kaip kad yra kai kuriose kitose valstybėse. Tai gali būti susiję ir su skirtingos akcinio kapitalo dalies, kurią gali sudaryti privilegijuotosios akcijos be balso teisės, ir kai kurių kitų papildomų ribojimų biržinėms bendrovėms numatymu.

ABĮ iš esmės ir toliau nėra aptariamai akcijų klasių panaikinimo, privilegijuotųjų akcijų išpirkimo klausimai. Neaiškios ir galimybės išleisti privilegijuotąsias akcijas, suteikiančias tam tikras privilegijuotas teises įmonių grupėje⁴⁵. Atlikta reforma įmonėms (visų pirma startuoliams) gali sukurti iliuziją, kad privilegijuotųjų akcijų išleidimo ir komponavimo klausimai yra visiškai atlaisvinti ir įmonės gali laisvai „kurti“ bet kokio pobūdžio privilegijuotąsias akcijas (jų suteikiamų teisių rinkinius). Tokie įmonių bandymai bus patikrinti tiek notarinės, tiek registro tvarkytojo, tiek ir teisminės praktikos. Gali išryškėti poreikis dar keisti / pildyti ABĮ normas.

Svarstyтина, ar nevertėto numatyti pareigą valdymo organams, prieš išleidžiant naują akcijų klasę jau esant anksčiau išleistoms privilegijuotosioms akcijoms, prieš padalinant akcijų klasę į dvi ar daugiau klasių, prieš keičiant akcijų klasės suteikiamas teises, prieš konvertuojant vieną akcijų klasę į kitą, prieš panaikinant akcijų klasę ir panašiais atvejais pateikti pranešimą (ataskai-

42 Žr. Giudici ir kt., *supra note*, 4: 790, 798.

43 ABĮ 42 str. 6 d. (redakcija nuo 2023-05-01).

44 „Aiškinamasis raštas“, *supra note*, 3: 4 p.

45 Pvz., Prancūzijos komercinio kodekso L228-13 str. yra numatyta galimybė privilegijuotųjų teisių suteikiamas specialiąsias teises įgyvendinti emitentą kontroliuojančioje arba emitento kontroliuojamoje bendrovėje, kai tiesiogiai ar netiesiogiai valdoma daugiau kaip pusė atitinkamos bendrovės kapitalo.

ta), kuriame būtų paaiškinti konkretaus veiksmo motyvai, išleidžiamos akcijų klasės savybės, poveikis jau egzistuojančioms klasėms (jų finansinėms, balsavimo ir kitoms teisėms teisėms) ir pan. Tam tikrose įmonėse finansiniai aspektai galėtų būti patikrinti ir išorinio auditoriaus. Minėti valdymo organų pranešimai rekomenduojami ir Europos modeliniame bendrovių akte kaip geroji praktika⁴⁶.

Kaip minėta, jeigu skirtingų akcijų klasių naudojimas iš tiesų populiarės, gali daugėti ir šalių ginčų teismuose vienais ar kitais aspektais. Lietuvos teismai, pvz., turės vertinti, ar konkrečiu atveju nebuvo pažeistas draudimas suteikiamas teises sieti su akcijomis, o ne konkrečiu akcininku (akcininkais); kokie egzistuoja bendrieji akcijų reglamentavimo principai, kurie turėtų būti taikomi ir privilegijuotųjų akcijų atžvilgiu; ar bendrovės gali išleisti akcijas, suteikiančias akcininkų įnašams „neproporcingas“ teises. Vis dažnėjantys startuolių ir jų investuotojų bandymai sumodeliuoti įmonę pagal konkrečius poreikius kels nemažų iššūkių teismams, kuriems teks suvokti, kad bylinėjamasi naujajame startuolių su išoriniais investuotojais (konkrečiau – rizikos kapitalo fondų finansuojamų startuolių) verslo pasaulyje⁴⁷. Būtinai ir moksliniai tyrimų šioje srityje, kurie būtų nemaža paspartis ir teismams geriau suprasti verslo poreikius, ekonomikos teorijas, startuolių veikimo ypatumus.

2.2.1.2. Akcijų apmokėjimo taisyklių sušvelninimas

Startuoliams ir jų investuotojams labiau individualizuoti ir struktūrizuoti savo sandorius leis ir su akcijų apmokėjimu susiję pakeitimai. Visų pirma, ABĮ 45 str. 2 d. buvo pakeista, numatant, kad vienos akcijų emisijos metu akcijos gali būti leidžiamos skirtingomis akcijų emisijos kainomis. Taip siekta pašalinti praktikoje kilusius neaiškumus dėl to, ar tos pačios emisijos akcijos kainos gali būti skirtingos, taip pat padėti bendrovėms išvengti įstatinio kapitalo didinimo kelis kartus, kai tos pačios akcijų emisijos kainos turi būti skirtingos (pvz., keičiant konvertuojamąsias obligacijas į akcijas, kai skirtingų investuotojų turimos obligacijos turi būti keičiamos skirtingu santykiu)⁴⁸.

Su lankstesnių galimybių investuoti į startuolius sudarymu yra susijęs ir ABĮ 56 straipsnio pakeitimas, kur buvo numatyta, kad išleidžiant konvertuojamąsias obligacijas obligacijų pasirašymo sutartyje gali būti nustatyta tik jų konversijos santykio apskaičiavimo tvarka, o ne konkretus konversijos santykis. Įstatymų leidėjas tokiais pakeitimais siekė atsižvelgti į pasaulinę rizikos kapitalo investicijų praktiką, kad konversijos santykis dažnai nustatomas ne išleidžiant obligacijas, o vėliau, kai vykdomas tolesnis investicijų etapas („raundas“), kadangi pradinėse stadijose investuotojai negali patikimai nustatyti įmonės vertės⁴⁹. Atkreiptinas dėmesys į tai, kad ABĮ pakeitimų projekto svarstymo stadijoje Lietuvos Respublikos Seimo Teisės departamentas⁵⁰ išsakė abejones, kad leidus konvertuojamųjų obligacijų išleidimo metu nustatyti tik konversijos santykio apskaičiavimo tvarką gali susidaryti situacija, kai tikslus bendrovės įstatinio kapitalo dydis ir akcijų skaičius bus nežinomas (neišviešintas) neribotą laiką, ir siūlė ABĮ 56 straipsnį pa-

46 Paul Krüger Andersen ir kt., „European Model Company Act (EMCA)“, *First Edition, Nordic & European Company Law Working Paper* No. 16-26 (2017): 100–101, <https://ssrn.com/abstract=2929348>, 5.09 str.

47 Giudici ir kt., *supra note*, 4: 789.

48 „Aiškinamasis raštas“, *supra note*, 3: 4 p.

49 Pagrindinio komiteto išvada dėl Akcinių bendrovių įstatymo Nr. VIII-1835 2, 15, 17, 21, 26, 27, 28, 29, 30, 30(1), 32, 34, 37, 37(2), 40, 42, 45, 47, 47(1), 51, 56 ir 78 straipsnių, priedo pakeitimo ir Įstatymo papildymo 46(1) straipsniu įstatymo projekto, LRS, 2022-10-12.

50 Teisės departamento išvada dėl Akcinių bendrovių įstatymo Nr. VIII-1835 2, 15, 17, 21, 26, 27, 28, 29, 30, 30(1), 32, 34, 37, 37(2), 40, 42, 45, 47, 47(1), 51, 56 ir 78 straipsnių, priedo pakeitimo ir Įstatymo papildymo 46(1) straipsniu įstatymo projekto, LRS, 2022-10-31.

pildyti atitinkamomis nuostatomis, nustatančiomis bendrovės visuotinio akcininkų susirinkimo sprendimo išleisti konvertuojamąsias obligacijas, su jo įgyvendinimu susijusio įstatinio kapitalo dydžio ir akcijų skaičiaus išviešinimo Juridinių asmenų registre tvarką ir terminus. Tokiam siūlymui pritarė ir Seimo Ekonomikos komitetas⁵¹. Tačiau papildomų korekcijų (papildymų) nebuvo atlikta, matyt dėl to, kad įstatinio kapitalo dydį ir akcijų skaičių bendrovės įstatuose valdymo organai pakeičia ir pakeistus įstatus juridinių asmenų registro tvarkytojui pateikia baigiamajame etape, t. y. pasibaigus visuotinio akcininkų susirinkimo sprendime išleisti konvertuojamąsias obligacijas nustatytam terminui ir jų savininkams raštu pareiškus norą keisti šias obligacijas į akcijas (ABĮ 50 str. 3 d.).

Sykiu UAB atžvilgiu buvo sušvelninti reikalavimai dėl pradinių įnašų už pasirašytas akcijas apmokėjimo. Iki šiol įstatymas numatė, kad kiekvieno akcijas pasirašiusio asmens pradinis įnašas pinigais turi būti ne mažesnis kaip 1/4 visų jo pasirašytų akcijų nominalios vertės ir visų pasirašytų akcijų nominalios vertės perviršio suma (ABĮ 45 str. 4 d.), o likusi dalis už pasirašytas akcijas turi būti apmokama per akcijų pasirašymo sutartyje nustatytą ne ilgesnį kaip 12 mėnesių terminą (ABĮ 45 str. 8 d.). ABĮ pakeitimais ši taisyklė buvo palikta tik AB atžvilgiu, o UAB pradinis įnašas dabar gali būti ne mažesnis kaip 1/4 dalis visų jo pasirašytų akcijų nominalios vertės, netaikant reikalavimo dėl emisijos perviršio (ir akcijų priedų) visiško apmokėjimo.

2.2.1.3. Galimybė panaikinti pirmumo teisę įsigyti parduodamas UAB akcijas

ABĮ 47 str. yra reglamentuota akcininkų pirmumo teisė įsigyti visas parduodamas UAB akcijas. Iki ABĮ pakeitimų galiojusioje ABĮ 47 str. 9 d. buvo nurodyta, kad UAB įstatuose gali būti nustatyta kitokia nei šio straipsnio 1–8 dalyse nustatyta akcijų pardavimo tvarka. Praktikoje buvo kilę neaiškumų, ar minėta norma turėtų būti suprantama taip, kad UAB įstatuose tokia pirmumo teisė apskritai gali būti panaikinta (atšaukta). Nors ABĮ yra dispozityvaus pobūdžio teisės aktas, Lietuvos notarų rūmai buvo paskelbę savo nuomonę, kuria vadovavosi Lietuvos notari, kad įstatų nuostatos, panaikinančios UAB akcininkų pirmumo teisę įsigyti parduodamas bendrovės akcijas, prieštarauja ABĮ 47 str. ir pažeidžia kitų akcininkų pirmumo teisę įsigyti parduodamas akcijas⁵². Tokią savo poziciją Lietuvos notarų rūmai grindė 2009-12-22 priimta LAT nutartimi⁵³, kurioje teismas buvo nurodęs, kad „ABĮ 47 straipsnio 2 dalis įtvirtina galimybę įstatuose nustatyti teisių įgyvendinimo būdus, akcininkų, turinčių pirmumo teisę, parinkimo kriterijus ir kt., bet ne pirmumo teisės, kaip tokios, panaikinimą“. Tačiau pažymėtina, kad minėtoje nutartyje LAT pasisakė dar iki minėtos ABĮ 47 str. 9 d. nuostatos įterpimo į ABĮ⁵⁴ ir apie iki 2010-02-28 galiojusią ABĮ 47 str. 2 d. redakciją, kuri buvo perteikta taip: „Pirmumo teisę įsigyti visas parduodamas UAB akcijas turi akcininko pranešimo apie ketinimą parduoti akcijas gavimo UAB dieną buvę jos akcininkai, jeigu įstatuose nenustatyta kitaip.“ Galima buvo rasti vėliau priimtų teismų sprendimų⁵⁵, kuriuose vis dėlto buvo konstatuota, kad ABĮ 47 str. 2 d. norma nėra imperatyvi ir UAB įstatatai, panaikinantys kitų akcininkų pirmumo teisę įsigyti parduodamas akcijas, yra teisėti.

Siekiant atsakyti į kilusias diskusijas ir nedviprasmiškai įtvirtinti galimybę UAB įstatuose

51 Pagrindinio komiteto papildoma išvada dėl Akcinių bendrovių įstatymo Nr. VIII-1835 2, 15, 17, 21, 26, 27, 28, 29, 30, 30(1), 32, 34, 37, 37(2), 40, 42, 45, 47, 47(1), 51, 56 ir 78 straipsnių, priedo pakeitimo ir įstatymo papildymo 46(1) straipsniu įstatymo projekto, LRS, 2022-11-16.

52 „Konsultacijos. Juridiniai asmenys, daugiabučių namų bendrijos“, *Notariatas* 21 (2016): 211.

53 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2009 m. gruodžio 22 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-587/2009.

54 Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymo 2, 4, 7, 10, 11, 12, 14, 17, 18, 26, 26-1, 32, 34, 35, 37, 41, 45, 47, 48, 53, 57, 62, 63, 65, 72, 73, 74, 75, 77, 78 straipsnių pakeitimo ir papildymo ir įstatymo papildymo 41-1 straipsniu įstatymas, *Valstybės žinios*, 2009-12-28, Nr. 154-6945.

55 Pvz., Vilniaus apygardos teismo 2016 m. spalio 17 d. sprendimas civilinėje byloje Nr. e2-2769-392-2016.

akcininkų pirmumo teisę įsigyti parduodamas UAB akcijas ne tik modifikuoti bet ir išvis panaikinti (atšaukti)⁵⁶, ABĮ pakeitimais ABĮ 47 str. 9 d. buvo patikslinta nustatant, kad UAB įstatuose, be kita ko, gali būti nurodyta, kad pirmumo teisė, numatyta ABĮ 47 str. 2 d. netaikoma. Tokia įstatymo nuostata leis patiems UAB akcininkams nustatyti jiems priimtinausią akcijų pardavimo procedūrą, taip pat ir atsisakyti esamų akcininkų pirmumo teisės iš viso. Žinoma, vadovaujantis akcininkų lygiateisiškumo ir protingumo, teisingumo ir sąžiningumo principais, UAB įstatuose naikinant tokią pirmumo teisę ji turėtų būti panaikinta (netaikoma) visiems akcininkams, o ne tik konkrečioms.

2.2.2 Smulkiųjų akcininkų turimų akcijų išpirkimo instituto įtvirtinimas

ABĮ pakeitimais į Lietuvos bendrovių teisę buvo įdiegta visiška naujovė – ABĮ papildytas 46¹ straipsniu, įtvirtinančiu akcijų išpirkimo institutą (angl. *squeeze-out / sell-out*) visų bendrovių (tiek AB, tiek ir UAB) atžvilgiu. Iki šiol toks institutas Lietuvoje buvo įtvirtintas tik Lietuvos Respublikos vertybinių popierių įstatyme⁵⁷ (32 str.) ir taikomas tik biržinėms AB. Šis pakeitimas buvo inicijuotas jau ne startuolių teisinės aplinkos gerinimo motyvais. Startuolius ir jų investuotojus vienijančios asociacijos įstatymo projekto derinimo metu net išsakė nuogaštavimus, kad mažumos akcininkų išpirkimo institutą reikėtų įvedinėti itin atsargiai, kadangi jis gali iš principo paneigti esamų mažumos akcininkų teises, atitinkamose bendrovėse įgytas iki būsimo įstatymo priėmimo, ir kad aktualesnis reguliavimas būtų pasirinkimo (opcionų) sandorių aiškesnis reglamentavimas⁵⁸.

ABĮ pakeitimų rengėjai šios naujovės įvedimą motyvavo smulkiųjų akcininkų, kurie turi 5 procentus ar mažiau balsų suteikiančių akcijų ir dėl to iš esmės bendrovėje yra beteisiai, teisių ir teisėtų interesų apsauga sudarant jiems galimybę parduoti turimas akcijas, jei mano, kad likti akcininku netikslinga, taip pat siekiu sudaryti galimybę stambiajam akcininkui tapti vieninteliu bendrovės išleistų akcijų savininku⁵⁹. Rengėjai rėmėsi ir kitų ES valstybių narių (pvz., Danijos, Švedijos, Suomijos) praktika, kurioje panašūs akcijų išpirkimo institutai įtvirtinti ir kitoms akcinėms bendrovėms ir uždarosioms bendrovėms, ir, anot rengėjų, laikomi efektyvia smulkiųjų akcininkų interesų apsaugos užtikrinimo priemone⁶⁰. Tiesa, ABĮ pakeitimų aiškinamajame rašte pateikiami argumentai neatrodo pakankami ir įtikinami, kad Lietuvai tikrai reikėjo šio instituto. Atkreiptinas dėmesys į tai, kad tose valstybėse, kuriose šis institutas numatytas ne tik biržinėms atvirosioms bendrovėms (Šiaurės šalyse, Vokietijoje, Nyderlanduose ir kt.), jis sistemiškai atsveria tų valstybių bendrovių teisėje vyraujančią didesnę akcininkų galią paveikti kasdienį bendrovės valdymą⁶¹, net duoti instrukcijas valdymo organams, taip pat yra labiau skirtas įmonių grupių efektyvesnei veiklai⁶². Tokiais atvejais išėjimo galimybių įtvirtinimas smulkiesiems akcininkams yra labiau aktualus.

Vis dėlto šis institutas tapo Lietuvos bendrovių teisės dalimi. Akcentuotina, kad jo įgyvendinimo sąlygos ir tvarka iš esmės yra labai panaši į VPĮ 32 straipsnyje įtvirtintą analogišką institutą. Iš ten buvo paimta daug nuostatų: ta pati 95 procentų balsų suteikiančių bendrovės akcijų riba, lemianti išpirkimo teisės ar pareigos atsiradimą; tos ribos ir balsų apskaičiavimo tvarka (pagal VPĮ 16 str. nuostatas); sutartinai veikiančių asmenų solidari atsakomybė už pareigos išpirk-

56 „Aiškinamasis raštas“, *supra note*, 3: 4 p.

57 Lietuvos Respublikos vertybinių popierių įstatymas, *Valstybės žinios*, 2007-02-08, Nr. 17-626.

58 Asociacijos „Vienaragiai LT“ 2021-01-13 raštas Nr. 2022-01/01; Lietuvos privataus ir rizikos kapitalo asociacijos 2022-01-13 raštas Nr. 2022-01/01.

59 „Aiškinamasis raštas“, *supra note*, 3: 4 p.

60 *Ibid.*

61 Andersen ir kt., *supra note*, 46: 171.

62 *Ibid.*, 373.

ti akcijas įvykdymą; 3 mėnesių terminas bendrovės akcijų išpirkimo inicijavimui; informavimo apie akcijų išpirkimą tvarka; reikalavimai, kad išpirkimo kaina turi būti teisinga ir atsiskaitoma tik pinigais; teismo teisė privalomą akcijų išpirkimo procedūrą sustabdyti iki teismo nutarties dėl akcijų kainos nustatymo įsiteisėjimo dienos, jeigu bent vienas akcininkas kreipiasi į teismą; teismo nustatytos akcijos išpirkimo kainos taikymas visiems bendrovės išleistų tos pačios klasės akcijų, dėl kurių teikiamas pranešimas apie išpirkimą, savininkams nepriklausomai nuo to, ar jie kreipėsi į teismą; pasekmės, jei išpirkimo pareiga nevykdoma (UAB materialijų akcijų išdavimas ar įrašų bendrovių akcininkų asmeninėse vertybinių popierių sąskaitose padarymas teismine juridinę reikšmę turinčių faktų nustatymo tvarka, teisės ateityje reikalauti kitų akcininkų parduoti akcijas praradimas, pareiga mokėti 10 procentų metinių palūkanų nuo sumos, kurios mokėjimo terminas praleistas).

Siekiant užkirsti kelią galimiems piktnaudžiavimo atvejams nustatoma, kad akcijos išpirkimo kaina turi būti teisinga ir pagrįsta akcijos verte, kurią turi nustatyti nepriklausomas turto vertintojas teisės aktų, reglamentuojančių turto vertinimą, nustatyta tvarka (ABĮ 46¹ str. 6 d.). Tiesa, ABĮ nenumatoma, kas privalės apmokėti akcijų vertės nustatymo (turto vertinimo) išlaidas, paliekama galimybė dėl to susitarti šalims. Dėl to praktikoje gali kilti ginčų.

Teigiamai vertintina ABĮ 46¹ str. 12 d. įtvirtinta pareiga bendrovės valdymo organams parengti ir paskelbti (bendrovės interneto svetainėje, o jos nesant, – sudaryti galimybę susipažinti bendrovės buveinėje) ataskaitą ir joje pateikti motyvuotą nuomonę dėl siūlomų akcijų išpirkimo sąlygų ir akcijų išpirkimo poveikio bendrovei. Tai padės smulkiesiems akcininkams priimti informuotus sprendimus dėl akcijų pardavimo.

Siekiant sudaryti galimybę nauju akcijų išpirkimo institutu pasinaudoti ir tiems bendrovių akcininkams, kurie išpirkimo teisę ar teisę reikalauti išpirkti jiems priklausančias balsavimo teises suteikiančias bendrovės akcijas įgijo iki ABĮ pakeitimų įsigaliojimo, ABĮ pakeitimų 25 str. 3 d. nustatyta, kad teisę inicijuoti akcijų išpirkimą jie turi per vienus metus nuo šių normų įsigaliojimo dienos, t. y. iki 2023-11-30.

Paties bendrovės akcijų išpirkimo instituto įtvirtinimas įstatyme galėtų būti vertintinas teigiamai, kaip papildomų teisių tiek smulkiesiems akcininkams, tiek ir stambiajam akcininkui suteikimas. Kita vertus, manytina, kad įstatymų leidėjui pritrūko sisteminio požiūrio – nepasinaudota proga ištaisyti ir neatitikimą reglamentuojant priverstinį akcijų išpirkimą Civilinio kodekso⁶³ (toliau – LR CK) 2.123 straipsnyje. Įtvirtinant minėtą institutą LR CK buvo netiksliai perkeltos nuostatos iš Olandijos civilinio kodekso⁶⁴ 2.343 straipsnio. Pagal Lietuvos reglamentavimą minėta išpirkimo teisė suteikiama tik kodekso 2.116 straipsnyje išvardytiems juridinio asmens dalyviams, t. y. turintiems bent 1/3 kapitalo. O Olandijos civiliniame kodekse tokia teisė suteikiama bet kuriam akcininkui nepriklausomai nuo jo turimos kapitalo dalies. Įtvirtinus bendrovės akcijų išpirkimo institutą 46¹ straipsnyje, bet nepakeitus minėto LR CK reguliavimo, susidarė paradoksali situacija, kai akcininkas, turintis akcijų, sudarančių daugiau negu 5 proc., bet mažiau negu 1/3 įstatinio kapitalo, neturi galimybės pasitraukti iš bendrovės už teisingą kainą, nors ir negali tinkamai įgyvendinti savo kaip akcininko teisių dėl netinkamų kito akcininko veiksmų. Pagal esamą LR CK 2.123 straipsnio reglamentavimą dėl nepagrįstai nustatytos aukštos (1/3) ribos iš esmės neužtikrinama mažųjų akcininkų, patiriančių neigiamus veiksmus jų atžvilgiu, apsauga. Galimai būtent dėl šio nepagrįstai aukšto slenksčio per daugiau kaip 20 metų, kai galioja šis priverstinio akcijų išpirkimo institutas, buvo tik dvi civilinės bylos, kuriose akcininko reikalavimas išpirkti jo akcijas buvo tenkintas teismų (vienu atveju

63 Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas, *Valstybės žinios*, 2000-09-06, Nr. 74-2262.

64 „Olandijos civilinis kodeksas“, DCL, <http://www.dutchcivillaw.com/civilcodebook022.htm>.

ieškovas turėjo 39,46 proc. akcijų, o kitu – 50 proc.)⁶⁵. Šio reglamentavimo neatitikimo ištaisymui net turėjo būti skiriama daugiau dėmesio nei pasitraukimo teisės suteikimui 5 proc. ar mažiau akcijų turintiems akcininkams, kad ir nepatiriantiems realių jų teisių suvaržymų.

2.2.3. Kiti ABĮ pakeitimai

2.2.3.1. Minimalaus UAB įstatinio kapitalo reikalavimo sumažinimas

ABĮ pakeitimais UAB minimalaus įstatinio kapitalo reikalavimas nuo 2023-05-01⁶⁶ sumažinamas daugiau kaip dvigubai – nuo 2 500 Eur iki 1 000 Eur.

Paminėtina, kad minimalaus įstatinio kapitalo reikalavimas UAB (10 000 litų) buvo įvestas 1994 m., tuo metu Lietuvos Respublikos Vyriausybei argumentuojant praktikoje išaiškintų įstatymų spragų, leidžiančių steigti fiktyvias bendroves, panaikinimu. Vėliau (2009 ir 2012 m.) buvo bandymų sumažinti įstatymo reikalaujamą minimalų UAB įstatinio kapitalo dydį iki 1 000 litų. Tačiau tokios iniciatyvos nesulaukė palaikymo Seime, iš esmės argumentuojant kreditorių teisių užtikrinimo būtinumu, galimu UAB nemokumu jau pirmąjį mėnesį, taip pat grėsme, kad UAB bus steigiamos „vienkartiniams projektams“ arba neturint verslo plano ir konkrečių idėjų. Be to, Lietuva pasirinko kitą kelią atliepti Europoje besiformuojančią tam tikrą verslo subjektų „dekapitalizacijos“ idėją ir siekdama sudaryti palankesnes steigimosi sąlygas smulkiam ir vidutiniam verslui (paprastai – steigiant verslą fiziniams asmenims): 2012 m. buvo pateikta lanksti ribotos atsakomybės įmonės forma be įstatinio kapitalo reikalavimo (mažoji bendrija)⁶⁷.

Šio pakeitimo rengėjai argumentavo pastaraisiais metais ES vyraujančia tendencija mažinti uždarnosios bendrovės tipo bendrovių minimalaus įstatinio kapitalo reikalavimus arba kurti naujas uždaro tipo bendrovių supaprastintas teisinis formas, kurių įstatinis kapitalas yra nedidelis, taip pat siekiu pagerinti verslo aplinką ir skatinti verslą bei didinti UAB teisinės formos patrauklumą ir galimybę panaudoti ją smulkiajam ir vidutiniam verslui vykdyti⁶⁸.

Įstatymo projekto derinimo stadijoje asociacija „Investuotojų forumas“ išvis siūlė UAB numatyti tik 1 euro minimalų įstatinį kapitalą argumentuodama tuo, kad minimalaus įstatinio kapitalo reikalavimas neturi jokios realios praktinės naudos kreditoriams. Buvo Seimo narių siūlymų palikti galioti esamą 2 500 eurų minimalaus įstatinio kapitalo dydį argumentuojant tuo, kad minimalaus įstatinio kapitalo sumažinimas galimai pasitarnautų nesąžiningiems asmenims, steigiantiems fiktyvias bendroves ir per jas kuriantiems mokesčių išvengimo schemas⁶⁹. Tačiau buvo apsistota ties 1 000 eurų riba teigiant, kad tai neturės įtakos fiktyvių įmonių steigimui, kadangi ši suma siejama pirmiausia su minimaliomis bendrovės išlaidomis po jos įsteigimo, o ir šiuo metu nustatytas 2 500 eurų dydžio įstatinis kapitalas nėra prevencinė priemonė apsauganti nuo fiktyvių įmonių steigimo⁷⁰.

1 000 eurų ribą rengėjai laikė optimalia atsižvelgiant ir į minimalias UAB patiriamas iš-

65 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008 m. birželio 13 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-323/2008 ir Lietuvos apeliacinio teismo 2022 m. spalio 20 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2A-630-1120/2022.

66 Ir vėl, atsižvelgus į Registrų centro prašymą, nuostatų dėl įstatinio kapitalo sumažinimo įsigaliojimas buvo atidėtas pusmečiui tam, kad būtų atlikti būtini pakeitimai Registrų centro sistemose „Pagrindinio komiteto išvada“, *supra note*, 49

67 Plačiau žr. Virginijus Bitė, „Uždarnosios akcinės bendrovės teisinis reglamentavimas: sukūrimas, raida ir šių dienų tendencijos“, iš *Privatinės teisės doktrina ir praktika: Liber amicorum Vytautui Pakalniškiui* (Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2014), 156, 168–169.

68 Aiškinamasis raštas“, *supra note*, 3: 4 p.

69 „Pasiūlymas dėl Akcinių bendrovių įstatymo“, *supra note*, 18.

70 „Pagrindinio komiteto papildoma išvada“, *supra note*, 51.

laidas pirmaisiais mėnesiais po įsteigimo, tačiau kartu nereikalaujančia didelių investicijų ribotos civilinės atsakomybės juridinio asmens įsteigimui. Pažymėta, kad net 77 proc. visų per paskutinius 3 metus įsteigtų UAB buvo įsteigtos pasirinkus minimalųjį ABĮ įtvirtintą įstatinio kapitalo dydį⁷¹.

Sutiktina, kad 2 500 eurų UAB minimalaus įstatinio kapitalo reikalavimas iš esmės neatliko kreditorių interesų užtikrinimo funkcijos, nes tos lėšos paprastai būna panaudojamos pačioje bendrovės veiklos pradžioje. Tačiau abejotina, ar UAB taikomo teisinio reguliavimo keitimas mažinant minimalaus įstatinio kapitalo dydį visiems UAB steigėjams (nebūtinai fiziniams asmenims), kuris ir taip buvo tarp mažiausių Europoje, o ne visiškai atsisakant minimalaus įstatinio kapitalo reikalavimo UAB, pastebimai pagerins Lietuvos konkurencingumą ar verslo sąlygas smulkiam ir vidutiniam verslui. Pvz., Latvijoje minimalus kapitalo reikalavimas SIA yra 2 800 Eur, bet numatyta galimybė įsteigti vadinamąją „mažo kapitalo SIA“, kurios įstatinis kapitalas gali būti mažesnis – net ir 0,01 Eur, jeigu išpildomos Latvijos Komercinio kodekso 185¹ str. 1 dalyje nurodytos sąlygos (ne daugiau kaip 5 steigėjai fiziniai asmenys, visi valdybos nariai yra akcininkai, kiekvienas narys yra tik vienos mažo kapitalo SIA akcininkas). O Estijoje, įsigaliojus Komercinio kodekso 136 straipsnio pakeitimams, nuo 2023-02-01 išvis neliko iki tol taikyto 2 500 Eur minimalaus įstatinio kapitalo reikalavimo privačioms bendrovėms (OÜ), tad įstatinis kapitalas gali būti ir 0,1 Eur⁷². Taigi Lietuva artimiausių kaimynų kontekste šiuo aspektu nepasiekė ženklus išskirtinumo.

2.2.3.2. Akcininkų dalyvavimo ir balsavimo elektroninių ryšių priemonėmis tvarkos detalizavimas

Galimybė akcininkams visuotiniame akcininkų susirinkime dalyvauti ir balsuoti elektroninių ryšių priemonėmis egzistavo nuo 2009 m.⁷³, tik buvo formuluojama kaip bendrovės diskrecija, o ne akcininkų teisė. Siekiant paskatinti elektroninių ryšių priemonių naudojimą, supaprastinti, atpiginti visuotinių akcininkų susirinkimų organizavimą ir sekant Estijos, Latvijos ir kitų ES, taip pat pasaulio valstybių pavyzdžiais⁷⁴, ABĮ pakeitimais buvo praplėstas ir detalizuotas akcininkų dalyvavimo ir balsavimo elektroninių ryšių priemonėmis teisinis reguliavimas.

Visų pirma, buvo įtvirtinta bendrovių akcininkų, kuriems priklausančios akcijos suteikia ne mažiau kaip 1/10 visų balsų (jeigu įstatai nenumato žemesnės ribos), teisė pareikalauti galimybės dalyvauti visuotiniame akcininkų susirinkime ir balsuoti elektroninių ryšių priemonėmis, o esant visų bendrovės akcininkų, turinčių balsavimo teisę, sutikimui, bendrovės įstatuose gali būti numatyta, kad visuotiniame akcininkų susirinkime akcininkai dalyvauja ir balsuoja tik elektroninių ryšių priemonėmis (ABĮ 21 str. 4 d.). Įstatuose taip pat gali būti numatyti atvejai (pvz., kai sprendžiama dėl konkrečių svarbių sprendimų), kai dalyvaujama ir balsuojama kitais ABĮ nustatytais būdais (pvz., tiesiogiai (fiziškai)).

Visais atvejais, kai bendrovės įstatai numato dalyvavimą ir balsavimą susirinkimuose elektroninių ryšių priemonėmis, bendrovės valdymo organai turi patvirtinti dalyvavimo ir balsavimo visuotiniame akcininkų susirinkime elektroninių ryšių priemonėmis tvarkos aprašą, jame, be kita ko, nurodyti ir akcininkų tapatybės nustatymo tvarką ir reikalavimus perduodamos informacijos saugumui užtikrinti. Įstatymų leidėjas tik dėl AB pateikia patikslinimą, kad dalyvau-

71 „Aiškinamasis raštas“, *supra note*, 3: 4 p.

72 Estijos Komercinio kodekso 223 str. 1 d.

73 Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymo 1, 4, 7, 14, 16, 18, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 37, 51, 52, 58, 59, 63, 64, 65, 74, 76, 78 straipsnių, septintojo skirsnio pavadinimo, priedo pakeitimo ir papildymo bei įstatymo papildymo 16-1, 26-1, 26-2, 30-1, 30-2, 30-3 straipsniais įstatymas, *Valstybės žinios*, 2009-07-31, Nr. 91-3914.

74 „Aiškinamasis raštas“, *supra note*, 3: 4 p.

jančio ir balsuojančio asmens tapatybė turi būti nustatoma prieš visuotinį akcininkų susirinkimą ir kiekvieną jame svarstomą klausimą, išskyrus atvejį, jeigu visi susirinkime dalyvaujantys akcininkai balsuoja elektroninių ryšių priemonėmis, kuriomis tiesiogiai perduodamas vaizdas viso susirinkimo metu, taip pat kai balsuojama raštu užpildžius bendrąjį balsavimo biuletenį arba pateikus balsavimo nurodymą (ABĮ 27 str. 10 d.). UAB atveju šis klausimas paliekamas bendrovių savireguliacijai, pvz., jos galėtų numatyti analogišką tvarką kaip ir minėta AB taikoma tvarka. Tvarkos apraše, atsižvelgiant į bendrovės dydį, struktūrą, veiklą, akcininkų skaičių ir kitus ypatumus, taip pat turėtų būti išsamiai aprašoma reikalinga įranga, programos (*Microsoft Teams, Google Hangouts, Skype, Zoom* ir kitos specializuotos programos) ir kiti svarbūs aspektai, susiję su komunikacija, registracija, balsavimu, slapto balsavimo atvejais, įrašo darymu ir (ar) protokolavimu, techninių trukdžių atvejais ir kitais susirinkimų organizavimo klausimais⁷⁵. Žinoma, tokiam apraše nustatoma tvarka neturi apriboti akcininkų teisės aktyviai dalyvauti ir balsuoti susirinkime, reikšti nuomonę, klausti, diskutuoti, reaguoti, taip pat negali prieštarauti bendriesiems protingumo ar sąžiningumo principams (CK 2.82 str. 4 d.). Dėl praktikoje kylančių neaiškumų ir klausimų dėl visuotinių akcininkų susirinkimų vedimo elektroninių ryšių priemonėmis verslo atstovai ABĮ pakeitimų projekto derinimo metu išsakė siūlymą poįstatyminiu teisės aktu numatyti pavyzdinę tvarką, kurią, esant poreikiui, valdymo organai galėtų pakeisti⁷⁶. Tačiau tokios pavyzdinės tvarkos tvirtinimo Ekonomikos ir inovacijų ministerija nenumatė, bet atskleidė svarstanti kartu su kitomis institucijomis parengti gaires, viešinti geruosius pavyzdžius ir kt.

Iš esmės tokio dalyvavimo būdo nustatymo diskrecijos teisė perkelta nuo valdymo organų akcininkams. Visuotinio akcininkų susirinkimo sprendimui dėl įstatų pakeitimų, kuriais dalyvavimo ir balsavimo visuotiniame akcininkų susirinkime elektroninių ryšių priemonėmis būdas nustatomas kaip vienintelis arba įprastinis (kai įstatuose nurodomos išimtys, kada gali būti dalyvaujama ir balsuojama kitais būdais), reikės 100 proc. visų bendrovėje balso suteikiančių akcijų daugumos, o atšaukimui pakaks ir kvalifikuotos balsų daugumos, t. y. ne mažesnės kaip 2/3 visų susirinkime dalyvaujančių akcininkų akcijų suteikiamų balsų, jeigu įstatuose ši riba nėra pakelta (ABĮ 28 str. 1 d. 1 p.). Bendrovių akcininkai galės pasirinkti jiems priimtinausią susirinkimų organizavimo būdą ar būdų derinį. Be to, po ABĮ pakeitimų ir nebiržinės AB galės savo akcininkams sudaryti galimybę visuotiniame akcininkų susirinkime išreikšti savo valią pateikiant balsavimo nurodymą elektroninių ryšių priemonėmis per tarpininkus – sąskaitų tvarkytojus ir Centrinį vertybinių popierių depozitoriumą, vadovaujantis Finansinių priemonių rinkų įstatymu (ABĮ 21 str. 3¹ d., 27 str. 5¹ d.). Tokiu atveju laikoma, kad balsuoja pats akcininkas, o ne kitas asmuo pagal įgaliojimą. Anksčiau šis būdas buvo prieinamas tik biržinėms AB.

ABĮ taip pat buvo papildytas nuostatomis dėl visuotinio akcininkų susirinkimo protokolo ir bendrojo balsavimo biuletenio pasirašymo kvalifikuotu parašu (ABĮ 29 str. 3 d., 30 str. 4 d.). Pradiniame ABĮ pakeitimų projekte buvusios numatytos alternatyvos protokolą pasirašyti pažangiuoju elektroniniu parašu buvo atsisakyta atsižvelgus į Registrų centro ir Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos išsakytas pastabas, kad pažangiojo elektroninio parašo, kitaip nei kvalifikuoto elektroninio parašo, teisinė galia yra šalių susitarimo klausimas, ir tokiu parašu pasirašytų dokumentų priėmimui būtų reikalingi reikšmingi Registro techninių priemonių pakeitimai ir išankstiniai Registro tvarkytojo susitarimai su šio parašo naudotojais.

75 „Aiškinamasis raštas“, *supra note*, 3: 4 p.

76 Asociacijos „Investors‘ Forum“ 2022-01-14 raštas.

2.2.3.3. Įprastinėmis rinkos sąlygomis verčiantis įprasta ūkine veikla sudaromų sandorių su susijusiomis šalimis kriterijų patikslinimas

ABĮ pakeitimais buvo patikslintos ABĮ 37² straipsnio nuostatos, reglamentuojančios biržinių AB sandorius sudaromus su susijusia šalimi, tiksliau – sandorių, kuriems taikomi reikalavimai dėl susijusių šalių sandorių tvirtinimo ir jų atskleidimo, kriterijai. Buvo pasinaudota direktyvos (ES) 2017/828⁷⁷ numatyta išimtimi (9c str. 6 d.) ir ABĮ įtvirtintas aiškus sandorio su konkrečia susijusia šalimi reikšmingumo nustatymo kriterijus, kuris atitiktų biržinės AB 1/10 vėliausiai sudarytame bendrovės audituotame balanse nurodytos turto vertės. Ši riba, anot rengėjų, buvo pasiūlyta išanalizavus ir kitų užsienio šalių praktiką⁷⁸. Pagal iki tol galiojusį reguliavimą visiems biržinių AB sandoriams, net jeigu jie nebuvo reikšmingi, bet sudaromi neįprastinėmis sąlygomis arba nepriskiriami bendrovės įprastai ūkinei veiklai, buvo taikomi ABĮ 37² straipsnio reikalavimai, t. y. reikalavimas gauti bendrovės stebėtojų tarybos arba valdybos, atliekančios priežiūros funkcijas, pritarimą.

Pasinaudojus kita minėtos direktyvos numatyta išimtimi ir argumentavus tokių sandorių rizikos nebuvimu arba mažumu, ABĮ 37² straipsnis taip pat buvo papildytas nauja 10 dalimi nustatant išimtis, kad tvirtinimo ir atskleidimo taisyklės netaikomos biržinės AB sandoriams su susijusia šalimi, kuriuos siūloma sudaryti visiems šios bendrovės akcininkams vienodomis sąlygomis, sandoriams dėl šios bendrovės vadovo, valdybos ar stebėtojų tarybos narių atlygio, taip pat sandoriams su dukterine bendrove, kurios visų akcijų savininkė yra ši AB.

Galiausiai, siekiant teisinio aiškumo ir mažinant bendrovėms tenkančią administracinę naštą buvo atsisakyta sandorių, sudaromų tarp biržinės AB susijusios šalies ir šios bendrovės dukterinės bendrovės tvirtinimo procedūros, nustatant, kad tokiu atveju, kai sudaromas toks sandoris, apie tai vėliausiai sandorio sudarymo metu (sandorio sudarymo dieną) būtų paskelbiama bendrovės interneto svetainėje nurodant ABĮ 37² str. 12 d. numatytus duomenis.

Išvados

1. Darytina išvada, kad didelė dalis 2022 m. priimtų ABĮ pakeitimų yra susiję su lankstesnės teisinės aplinkos sudarymu leidžiant startuoliams ir jų investuotojams labiau individualizuoti ir struktūrizuoti savo sandorius. Tai akcijų klasių, akcijų išleidimo, apmokėjimo, konvertuojamųjų obligacijų reglamentavimo liberalizavimas. Ar šie ABĮ pakeitimai turės reikšmingos įtakos investicijų į Lietuvos startuolius pritraukimui, parodys laikas. Tačiau jau dabar galima konstatuoti, kad tai atspindi ir kitose valstybėse pastebimą startuolių teisės (startuolių ir investuotojų poreikių) neabejotiną įtaką keičiant nusistovėjusias Europos bendrovių teisės tradicijas, taip pat rodo orientaciją į amerikietišką bendrovių teisės modelį, kuriam būdingas didesnės savireguliacijos suteikimas bendrovių dalyviams.
2. Kai kurie ABĮ pakeitimai rodo ir siekį galbūt vytis modernesnius Europos šalių ar bent kaimyninių valstybių bendrovių teisės modelius, pavyzdžiui, didinant teisinį tikrumą dėl elektroninių ryšių priemonių naudojimo vykdant visuotinius akcininkų susirinkimus ar mažinant minimalaus įstatinio kapitalo reikalavimą UAB. Tiesa, šio reikalavimo sumažinimas nuo 2 500 Eur iki 1 000 Eur nelaikytinas žymiu išskirtinumu, kadangi kaimyninėse Latvijos ir Estijos valstybėse yra atsiradusios galimybės steigti uždarąsias bendroves su visiškai simboliu

77 „2017 m. gegužės 17 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva (ES) 2017/828, kuria iš dalies keičiamos Direktyvos 2007/36/EB nuostatos, susijusios su akcininkų ilgalaikio dalyvavimo skatinimu“, *OJ L* 132 (2017): 1–2.

78 „Aiškinamasis raštas“, *supra note*, 3: 4 p.

įstatiniu kapitalu.

3. Galima teigti, kad po ABĮ pakeitimų padidėjo teisinis tikrumas kai kuriais klausimais (pvz., dėl galimybės įstatuose panaikinti akcininkų pirmumo teisę įsigyti parduodamas UAB akcijas, dėl elektroninių ryšių priemonių naudojimo visuotiniuose akcininkų susirinkimuose, dėl sandorių su susijusiomis šalimis tvirtinimo ir atskleidimo), tačiau galbūt ne visiškai dėl akcijų klasių, tiksliau – dėl bendrovių steigėjų (dalyvių) savireguliacijos laisvės ribų nustatant akcijų suteikiamas teises. Vadovaujantis bendrosiomis ABĮ nuostatomis galima teigti, kad negalės būti nustatomos kitos turtinės teisės negu numatytos įstatymuose. Vis dėlto atsakymus į kai kuriuos klausimus turės pateikti teismų praktika, kuri privilegijuotųjų akcijų klausimais iki šiol buvo labai skurdi. Galimai dažnėjantys bandymai sumodeliuoti įmonę pagal konkrečius poreikius kels nemažų iššūkių teismams, kuriems teks spręsti bylas naujajame startuolių verslo pasaulyje. Vertindami, ar konkrečios akcijų klasių suteikiamas teises apibrėžiančios bendrovės įstatų nuostatos yra teisėtos, teismai neturėtų pamiršti bendrųjų principų, tokių kaip akcininkų lygybės, draudimo suteikiamas teises sieti su konkrečiais akcininkais ir kt. Neatmestina tikimybė, kad vėliau iškils poreikis toliau detalizuoti, tobulinti privilegijuotųjų akcijų reglamentavimą, pvz., numatyti tam tikrus apribojimus dėl AB privilegijuotų akcijų, galbūt tik biržinių AB atžvilgiu, sureguliuoti privilegijuotųjų akcijų panaikinimo, išpirkimo klausimus, numatyti pareigą valdymo organams pateikti pranešimą (ataskaitą) prieš atliekant tam tikrus veiksmus dėl akcijų klasių.
4. Bendrovės akcijų išpirkimo instituto įtvirtinimas ne tik biržinėms AB galėtų būti vertinamas teigiamai kaip papildomų teisių tiek smulkiesiems akcininkams, tiek ir stambiajam akcininkui suteikimas. Tačiau įstatymų leidėjui pritrūko sisteminio požiūrio: LR CK nepanaikintas 1/3 įstatinio kapitalo slenkstis inicijuoti priverstinę akcijų išpirkimą dėl netinkamų kito akcininko veiksmų. Taip mažieji akcininkai, turintys akcijų, sudarančių daugiau negu 5 proc., bet mažiau negu 1/3 įstatinio kapitalo, neturi efektyvios galimybės pasitraukti iš bendrovės už teisingą kainą. Siekiant ištaisyti šio reglamentavimo neatitikimą turėjo būti skiriama daugiau dėmesio negu pasitraukimo teisės suteikimui 5 proc. ar mažiau akcijų turintiems akcininkams.

Changes in Company Regulation: Has the Golden Age of Start-Ups Come?

Mykolas Romeris University Law School
Institute of Private Law
Prof. dr. Virginijus Bitė
E-mail: virginijus.bite@mruni.eu

DOI: 10.13165/LT-22-01-14

Summary. *This article analyses the fundamental amendments to the Law on Joint Stock Companies adopted on 17 November 2022 related to the liberalization of share classes, the introduction of the squeeze-out/sell-out institute for non-listed companies, the reduction of the minimum capital requirement of private limited companies, the detailing of the procedure for participation and voting in the general meeting of shareholders by electronic means, and the clarification of the rules for ap-*

proval and disclosure of related party transactions. It is concluded that most changes in legal regulation indicate the growing influence of startup law and the American corporate law model. After the amendments to the law, legal certainty increased in some matters, but perhaps not entirely regarding the limits of the freedom of self-regulation of company founders (shareholders) in determining the rights granted by shares. Some questions will have to be answered by case law or the further development of legal regulation in the future. The legislator also lacked a systematic approach regarding the regulation of minority shareholders' exit from the company.

Keywords: *legal environment of start-ups, share classes, preferred shares, squeeze-out/sell-out rights, minimum capital requirement, shareholder participation by electronic means.*